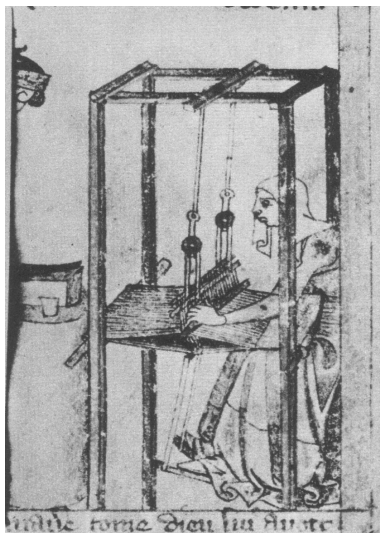

Naamas vävstol

Skytteln och vävskeden är emblem för vävaren som använder trampvävstolen med horisontell varp.¹

Under många år har jag drömt om att få återskapa en medeltida vävverkstad med en trampvävstol med horisontell varp och med de redskap som hör till, allt efter bilder och fynd. Nu har vi, Martin och jag, konstruerat en prototyp av Naamas vävstol. Tillsammans har vi tittat på manuskriptbilder och försökt tolka dem.

Jag mötte Naama i sin vävstol första gången i Trevelyan, Engelska kulturbilder, 1951. Här finns en svart-vit bild på Naama i vävstolen. Kommentaren till bilden lyder: "Lägg märke till den noggranna detaljskildringen i den här återgivna scenen, där en kvinna sitter och väver." Bilden är en illustration till ett avsnitt om klädeshandeln. Det finns ingen uppgift om i vilket sammanhang bilden finns, eller från vilket manuskript den är hämtad. Vem det är som väver framgår inte heller. Det tog ett par år innan jag hittade original-bilden. Detta var innan så många manuskript hade digitaliserats och gjorts tillgängliga på nätet.

1. http://manuscripta.at/m1/hs_detail.php?ID=9873
<https://realonline.imareal.sbg.ac.at/detail/?archivnr=003192B>

Jag använde bilden för att göra en egen liten bild. Det verkar ha varit 2001 som jag hittade bilden. Det var konstruktionen på den här vävstolen som tilltalade mig, eftersom den har den uppbyggnad som en yrkesvävares vävstol har haft långt fram i tiden. Man liksom sitter inne i den. Den helbyggda, eller överbyggda, vävstolen anses vara yrkesvävarnas vävstol och kom att bli den mest spridda vävstolen inom hantverket i Europa, framför allt i Västeuropa och i Storbritannien. Den Ekenmarksvävstol för damastvävning som jag vävde på i många år var av samma typ. Den vävstolen är förebild för den nya vävstol jag nu använder. Jag känner mig hemma i den typen av vävstol.

Naama i Egerton Genesis

För några år sedan fann jag på nätet hela det digitaliserade manuskriptet Egerton Genesis Picture Book. Och där finns vävstolen!² Och vävstolen är insatt i ett sammanhang. Den som väver heter Naama och bilden visar hela hennes familj.

Egerton Genesis (Egerton MS 1894) är en illustrerad bibel över första mosebok, från skapelsen till berättelsen om Josef på sammanlagt 149 helsides-illustrationer med korta texter på anglo-normandiska. Egerton Genesis är ett engelskt manuskript, daterat till tredje kvartalet av 1300-talet. Konstnären kallas helt enkelt för "Egerton Genesis-mästaren". Några forskare har en teori om att konstnären kan vara Michiel van der Borch, en flamländsk målare verksam i England, men det är inte allmänt accepterat av andra forskare.

Naama nämns i 1 Mos 4:22 i avsnittet om Kains ättlingar: *Lemek tog sig två bustrur, den ena hette Ada, den andra Silla. Ada födde Javal, och han blev stamfar till dem som bor i tält och håller boskap. Hans bror hette Juval, och blev stamfar till alla som spelar lyra och flöjt. Också Silla födde en son, Tuval Kain, stamfar till alla kopparsmeder och järnsmeder. Tuval Kain hade en syster, Naama.*

Namnet Naama betyder älsklig. Att Naama var syster till Tuval Kain är den enda uppgift om henne som finns i själva bibeltexten.

Men här i Egerton Genesis är texten utvidgad och det står: *Noemma quae primerement trova larte de diverse tiseure.* (Naama var den som först uppfann vävkonsten). Den här texten är hämtad från Petrus Comestors († omkr 1178) Historia Scholastica, som är skriven på latin: *Soror vero Tubalcain, Noema, quae invenit artem variae texturae.*³ Längre tillbaka än så har vi inte kunnat spåra hur Naama blev den som uppfann vävkonsten. Men vi hade fått reda på mycket om den här helbyggda vävstolen, vem som väver och i vilket sammanhang bilden finns.

2. http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=egerton_ms_1894_fs001r – f2v

3. Noema, som på riktigt var Tubal Kains syster, som uppfann vävkonsten – Ove Lundins översättning.

Återskapandet

När vi arbetat för att återskapa Naamas Vävstol har vi använt oss av manuskriptbilder, arkeologiska fynd och – inte minst viktigt – min egen väverfarenhet.

Manuskriptbilder

När man tittar på bilder av vävstolar i manuskripten får man tänka på att illuminatörerna skildrar en episod, en historia, där något med tyg eller vävning ingår. Vävstolen i sig själv är bara en stiliserad bifigur och man har inte främst avsett att i detalj avbilda en vävstol. Det kan saknas detaljer och perspektivet kan vara konstigt. Men jämför man många bilder hittar man gemensamma drag och kan på så sätt få en mer komplett bild av hur en vävstol borde kunna ha sett ut. Även om en modern vävstol ser annorlunda ut än de vi ser på de medeltida bilderna, så finns det stora likheter. Funktionen är densamma, även om utseendet skiljer sig åt.

En analys av hela bilden är lika viktig som att se på själva vävstolsbilden. Vad det är för sorts manuskript bilden finns i? I vilket sammanhang finns bilden? Vad har den för funktion i manuskriptet?

Jämförelser med etnologiskt och arkeologiskt material tillför kunskap. Den egna kunskapen om vävning och vävstolar är också nödvändig för att värdera bilderna.

Det är först under de senare åren som vi fått tillgång till kompletta manuskript on-line. På så sätt kan man se bilderna i sitt sammanhang. Längre har man bara haft bilderna lösgjorda från sitt sammanhang – i bästa fall med en uppgift ur vilket manuskript de är hämtade. Ännu längre tillbaka fanns det i böckerna, där man kunde läsa om vävstolens utveckling, enbart teckningar av manuskriptbilderna – och de kunde skilja sig från bok till bok! Det blev olika tolkningar. Och det var ofta samma exempel i alla böcker. Nu med nätet har det dykt upp allt fler bilder – men det krävs en hel del letande för att hitta varifrån de är hämtade.

Vi ska titta på några av de bilder som snurrar runt på nätet, mest på Pinterest, och försöka placera in dem i sitt sammanhang och så se på några speciella detaljer:

- ◆ Hur vävstolen är uppbyggd
- ◆ skälet bildas – överbindning, trampor
- ◆ Varp- och tygbommar och hur de är spärrade
- ◆ Olika små detaljer

Alexandervävstolen 1

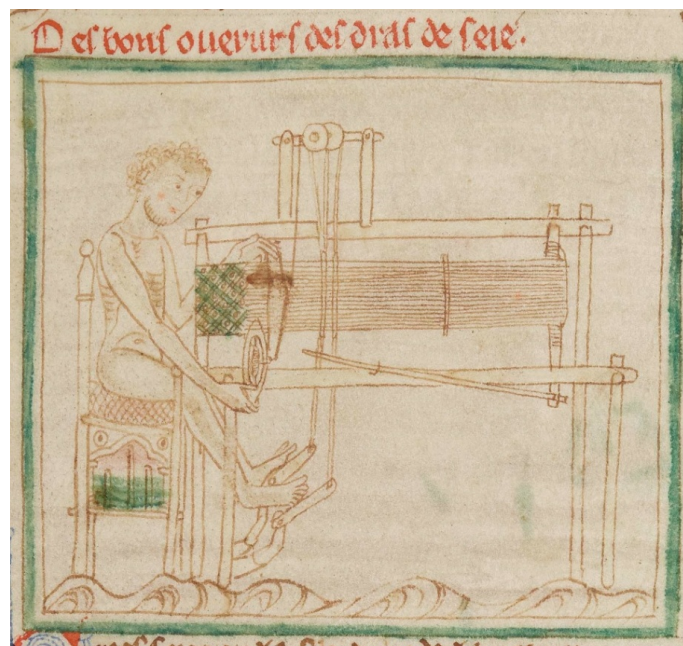
Det finns en bild som funnits med i ”alla” beskrivningar över trampvävstolens utveckling i diverse avritade versioner. Det är bilden på den nakna mannen som väver.

Vävstolen från ”The Romance of Alexander the Great” är den äldsta västeuropeiska bilden av en vävstol med horisontell varp och trampor. Den här bilden är från ett engelskt manuskript, på fransk rimmad vers, från mitten av 1200-talet, utfört av Eustache (eller Thomas) av Kent.⁴

---

4. <https://mss-cat.trin.cam.ac.uk/Manuscript/O.9.34/UV> – f032v

Berättelsen om Alexander den Stores fantastiska, och kanske fantasifulla, äventyr i Asien var särskilt populära på medeltiden, och fanns i många versioner. Det finns en uppgift från 1600-talet att verket då fanns i fler än 80 versioner på 24 språk! Det ursprungliga skrevs troligtvis i Alexandria någon gång på 200-talet av en okänd författare, som brukar kallas för Pseudo-Callistenes. Verket har översatts, redigerats, försetts med tillägg och inskott. Var någonstans "vårt" manuskript hör hemma bland varianterna vet jag inte, men det är ju inte ursprunget utan bilden av vävstolen jag intresserat mig för.

Vilket av Alexanders äventyr i Asien som det här skildrar har jag inte fått fram. Men det bör ha att göra med något folk som framställer tyger. Och så avbildar man en man med en vävstol.

Så vad ser vi på bilden? Det är en ganska enkel konstruktion – fyra ben bär upp två långsgående sidobalkar. På mitten av dem sitter en uppbyggnad – perspektivet är lite konstigt men de bör ha suttit på båda balkarna – med en stång tvärsöver väven. Trädd på den sitter trissorna som med snören är förbundna med skaften som styr varptrådarna. Skaften är förbundna med tramporna. Detta är den enda bild jag har där trissorna sitter på det här viset.

När man trampar på den ena trampan går ett skaft upp och det andra går ner – och tvärtom när man trampar på den andra trampan. Då blir det en tuskaft, men bilden visar ändå en mönstrad väv! Tramporna sitter fästade fram till i vävstolen.

Skeden, som fördelar trådarna på bredden, hänger i ett snöre från överbyggnaden. Varpbommen är spärrad med en stång och en krok i sidobalken. Hur tygbommen är spärrad syns inte. Varp- och tygbom verkar vara intappade i sidobalkarna. Varpen som är upplindad på varpbommen ser ut som om de nedre lagren är bredare än de övre.

Vävaren håller i en skyttel. Och han sitter på en fin stol och på en dyna.

I beskrivningen från Trinity College, där manuskriptet finns, står det så här om bilden: "A nude man seated and weaving a green fabric on a loom with shuttle". Men i själva manuskriptet står det: "Des bons ouerurs des dras de seie" (Trol: Den goda siden-vävaren).

Det är först när man får tag i hela manuskriptet som man ser att det finns ännu en vävrelaterad bild, som hör till samma berättelse. Beskrivningen säger: "Two nude men, one with a patterned fabric unrolled, the other with a roll of stuff". Vid bilden står det: "Del poeple ke est apele serese e de lur dreiture". Det här är svårare. Det blir något i stil med: Folk som kallas "något" och något jag inte kan förstå. Men är det verkligen två rullar?

Alexandervävstolen 2

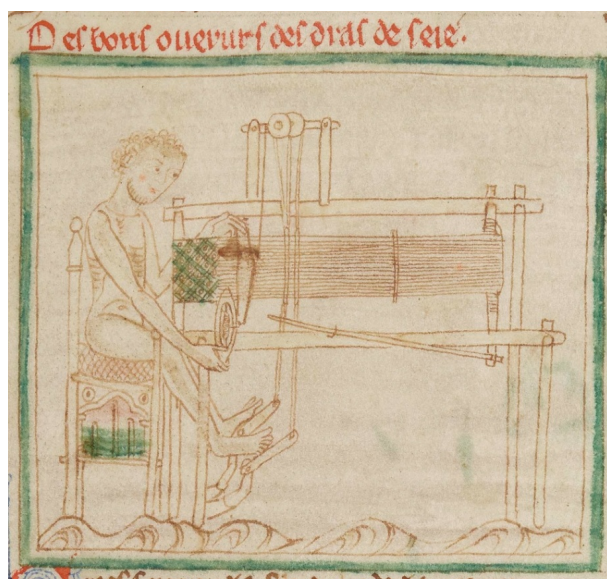

Det finns ett manuskript med text och bilder som följer tätt på det från Cambridge. Det är något senare och har titeln: Roman de toute chevalerie⁵. Man ser att bilderna har samma ursprung, eller att det här är inspirerat av det förra manuskriptet, som ju är tidigare. Något mer om manuskriptet hittar jag inte, mer än att på försättsbladet finns ett tryck från en senare inbindning:

Roumans d'Alixandre. Composé par Alexandre de Paris et Lambert li Cort.

5. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b60002590/f159.item>

Jämförelse mellan Alexandervävstolen och Naamas vävstol

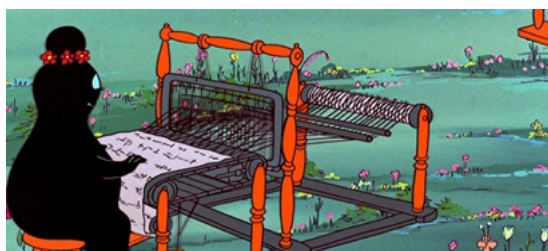

De ser olika ut i sin uppbyggnad. Naamas vävstol har fyra höga ståndare i hörnen och hålls ihop av en ram upptill. Uppe på den finns en överliggare, som blocken med trissor hänger ifrån i snören. Överliggaren är förbunden med skaft och trampor på samma sätt som på Alexandervävstolen. Bägge har löst hängande vävskedar. Hur varp- och tygbommarna är spärrade syns inte på Naamas vävstol, men man kan se att de på något sätt sitter fästade bakom och framför de höga ståndarna. Ingen av vävstolarna har sträckbommar till skillnad från moderna vävstolar.

Vi ser alltså två olika typer av vävstolar – den som har en ståndare på mitten av vävstolen för att hänga upp skaft och vävsked i, jag kallar den för Alexander-typen. Och den helbyggda, som då är Naama-typen. Det är främst dessa två typer man ser överallt i manuskripten. De verkar ha funnits samtidigt. Om de hör hemma i olika områden är svårt att säga. Men manuskripten vi har studerat är engelska.

Gertrud Grenander Nyberg kallar de här två typerna för mellanståndarvävstol och helbyggd vävstol i sin avhandling, *Lanthemmens vävstolar*, från 1975. Den avhandlingen står sig ännu, med mängder av detaljer att fördjupa sig i.

Som kuriosa kan man se att Barbamama i två olika sammanhang väver på just de två varianterna av vävstolar.

6. Barbafin blir spetskyplerska

Hittat via sök: Barbamama weaving.

Fransk tv-serie <https://www.youtube.com/watch?v=oh95ePKRQEU> – videon är inte längre tillgänglig

Vi ser på några andra mellanståndarvävstolar.

Zwölfbrüder Hausbuch⁷

Den förmögne köpmannen Konrad Mendel bildade år 1388 "Zwölfbrüderstiftung", ett hem för samtidigt tolv äldre hantverkare i Nürnberg. Varje "Mendelbroder" blev avbildad i Mendels "Hausbuch". Där blev med tiden 765 hantverkare av alla slag presenterade.

Vävarna, som var 29 stycken, är oftast tecknade i en vävstol. Om man ser på alla bilder, som finns i böckerna, upptäcker man att de är schematiska; det är samma vävstol – men med olika vävare.

De äldsta bilderna är Hans weber († före 1414) och Seytz weber († före 1423).

Hans weber

Seytz weber

Bägge vävarna sitter i mycket enkla vävstolar. Blocken hänger här från en stång i taket. För övrigt är funktionen samma. Här väver man med fyra skaft och har då dubbla block. Tramporna har lösa ställ, de sitter inte fast i vävstolen utan är förankrade i golvet. Men se på den vänstra – han har inte mycket utrymme framför snörena att sätta fötterna på.

Varpbommen ligger löst i ett par hållare. Skeden verkar sitta i någon slagbom som inte är upphängd, vad det går att se. Man ser skälstickor i varpen. Men inga spröt på varpbommen! Varpen ser snarare spolformad ut.

Pallen eller sittbrädan har endast två ben och är intappad i vävstolen. Fasta bänkar är ett ålderdomligt drag. Och det är en fördel, för man är alltid i rätt läge till vävstolen.

7. <http://www.nuernberger-hausbuecher.de/index.php?do=page&mo=2> – sök på weber

DeClaris Mulieribus

De Claris Mulieribus⁸ är en biografi över berömda kvinnor av Giovanni Boccaccio, daterad till 1361-62, men arbetades med fram till hans död 1375. Titeln betyder ungefär *Om berömda kvinnor*.

Texten beskriver 106 berömda kvinnor, i syfte att ge dem ryktbarhet och för att inspirera andra att ta lärdom av deras liv. Många manuskript och tryckta versioner cirkulerade under de närmaste seklerna.

Den vänstra bilden⁹ är Gaia Caecilia (el Tanaquil), hustru till Tarquinius Priscus, romarnas femte kung (o 600 f Kr). Hon sågs som ett föredöme för kvinnliga kunskaper, särskilt skicklig i spinning och vävning. Här visas hon i vävstolen med två kvinnor som kammar ull och spinner.

Den högra detaljbilden hör till beskrivningen av Minerva, som framställs som beskyddare av konst och hantverk. Här är det en man som sitter och väver, medan en kvinna kammar ull.

Båda vävstolarna har samma uppbyggnad – ganska självklart eftersom det är samma illuminatör. Båda vävstolarna verkar ha skeden insatt i en kraftig ram, men det ser inte ut som om den är upphängd på något vis. På den vänstra ser man att varpbommen är spärrad med en lång stång. Den högra vävstolen är utrustad med fyra trampor, som är fastsatta i ett löst ställ. Och han verkar ha mycket trångt att få in skytteln.

Man kan fundera över att på bilden för Gaia Caecilia är det hon, en kvinna, som sitter i vävstolen. På bilden av Minerva sitter en manlig hantverkare i vävstolen.

8. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84521932/f150.item> – Gaia Caecilia
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84521932/f37.item> – Minerva

9. <https://en.wikipedia.org/wiki/Tanaquil>

Till vänster Minerva i sitt sammanhang, till höger Minerva från ett annat manuskript med samma text. Där har man valt andra hantverk!

Det finns många fler bilder på liknande mellanståndarvävstolar.

Vi ser på några fler exempel på den helbyggda vävstolen.

Psalter of Queen Isabella

Psalter of Queen Isabella of England är ett engelskt manuskript (ca 1303-8), troligtvis en bröllopsgåva från kung Edward II av England till hans hustru Isabella av Frankrike. Nederst på sidorna finns illuminationer med scener från gamla testamentet. Där finner man Naama och hennes bröder.¹⁰

I det här psalteriet finns alla psaltarens 150 psalmer, plus några fler böner. Psalteriet är tvåspråkigt; den ena sidan är på latin och den andra på anglo-normandiska. De bibliska marginalfigurerna finns på de latinska sidorna, på de andra figurer ur ett bestiarium.

Även om perspektivet är lite underligt ser man att den här vävstolen också har fyra höga ståndare. Varp- och tygbommarna är insatta i hållare. Skaften är upphängda i något som liknar våra nickpinnar, det är ovanligt men finns på någon enstaka bild. Annars är det block och trissor som gäller. Naamas vänstra hand håller säkert i en sked, upphängd i snören. Tramporna är fästade fram till på vävstolen. Det står en kruka med en borste vid sidan.

De två Naama-vävstolarna ställda bredvid varandra. Båda är helbyggda vävstolar, i engelska manuskript från 1300-talet, där Naama visas tillsammans med sina bröder. Vävstolen blir på bilderna lika viktig som brödernas redskap. Redskapen är deras attribut, som visar vilka de är.

10. https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_08957/?sp=44 – bläddra bakåt för att se syskonen.

Kanonikerhaus

På alla bilder från den här frisen som dyker upp i Pinterest står det Kanonikerhaus, Konstanz. Konstanz ligger i södra Tyskland på gränsen mot Schweiz. Bilden ingår i en fris med freskmålningar i Kanonikerhaus i Konstanz. Bilderna beskriver linvävning/linhantering. Mot slutet av frisen finns också några bilder om siden. Målningarna finns i ett fantastiskt hus med ännu fler målningar och är från ca 1320. Det finns mycket intressant information på en sida om "Das Haus zur Kunkel"¹¹. Namnet Kanonikerhaus tyder på att huset en gång tillhört korherrarnas, kanikernas fastigheter.¹²

Vävstolen har fyra hörnståndare, gavlarna är hela men inte förbundna upptill. Stången som håller trissorna, och troligen också slagbommen, ser ut att kunna läggas i olika lägen. Tramporna är fästade framtill.

Schachzabelbuch

Bilden är från 1467¹³. Författaren till Schachzabelbuch, på medeltida högtysk vers, är Konrad von Ammenhausen (* c 1300), en schweizisk munk. Förlagan är på latin "Liber de moribus hominum etc" av Jakob av Cessoles. Det här är en moralskrift, där schackspelet, pjäserna och hur de rör sig, är en bild av samhället, och där kungars, riddares, borgares, hantverkares plikter och rättigheter beskrivs. De åtta pjäser som vi kallar bönder tar upp åtta olika yrkesgrupper, varav vävarna är en egen grupp.

Här ser de fyra hörnständarna nästan ut som om de sitter fast i taket. Slagbommen ser ut som om den är hängd från sidostänger. Block, skaft och trampor har helt kommit bort. Bilden har intressanta detaljer: varpbommen är spärrad med en tyngd och det står en liten spillåda på golvet.

11. http://www.lkm.uni-konstanz.de/otg/konstanz/kunkel/index.php?menu_ID=start – Weberinnen

12. <https://www.bayuvaria.de/konstante/>

13. https://digital.wlb-stuttgart.de/sammlung/en/sammlungliste/werksansicht?tx_dlf%5Bid%5D=15902&tx_dlf%5Bpage%5D=1&cHash=45c055e0be8d49556f5108db50d8f986 – 196v

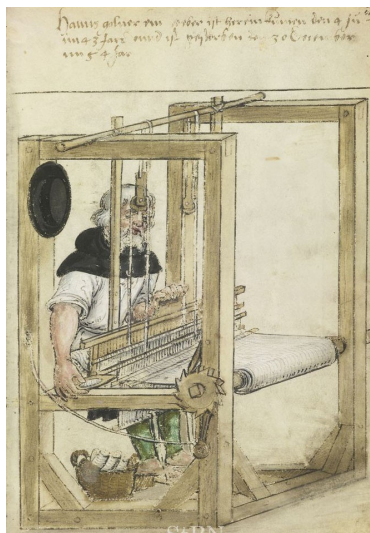

Helbyggda vävstolar från Nürnberger Zwölfbrüderbücher

Det fanns några enkla vävstolar avbildade i Nürnberger Zwölfbrüderbücher. De var från början av 1400-talet. Sedan förekommer det ingen vävare förrän runt 1500. Enndres mader (också linnevävare) dog 1513. Nu är det den helbyggda vävstolen som visas. Två av dem är riktigt stadiga vävstolar, den tredje ser lite klenare ut. Men alla har nu spärrhjul till bommarna. De här är lite sena för vårt projekt.

Hanns golner († 1554)

Enndres mader († 1513)

Thomas Holantt († 1584)

Genesisfönstret i Halle

Andra stadiga vävstolar är de stora, breda vävstolarna där det satt två vävare. På en sådan vävstol vävde man kläden. De måste vävas i stor bredd, för när de valkades krympte de på bredden.

De här två bilderna kommer från Genesis-fönstret i St. Martins kyrka in Halle i Belgien. Fönstret är från mitten av 1400-talet. Läger man bilderna bredvid varandra får man en vävstol med två vävare.

Här är vävskeden insatt i en slagbom som högst upp hänger uppknuten i de övre tvärbalkarna. Ett fint tvinnat tunt rep ligger över trissan. Framför vävstolen sitter en person och spoljar inslagsgarn, så som det är på många av de andra bilderna. Det visar att vävaren inte själv spolade sitt inslagsgarn. Arbetet var uppdelat.

Gemensamt för de flesta bilderna är också att man ser skytteln i vävarens hand och att det ofta står en korg med nystan eller spoljar bredvid vävstolen.

Datering

Bilderna jag visat sträcker sig från mitten av 1200-talet till mitten av 1400-talet. Att datera olika vävstolstyper efter manuskriptens datering går inte – se på de två Alexander-vävstolarna – samma bild, tecknad lite olika, finns i två manuskript med olika datering. Den ena till mitten av 1200-talet, den andra till 1300-talet. Både mittståndarvävstolar och helbyggda finns under hela perioden.

Jag har bara visat en bråkdel av de vävstolsbilder som snurrar runt på nätet och särskilt på Pinterest. Det finns naturligtvis andra former än de här två som jag tagit upp – dubbla mellanståndarvävstolar, bakståndarvävstolar, framståndarvävstolar etc. Den som är intresserad letar vidare och läser i Gertrud Grenander Nybergs Lanthemmens vävstolar.

Arkeologiskt material

Det finns en del arkeologiska fynd, men inte många. De horisontella vävstolarna är gjorda helt i trä, som oftast har försvunnit. De upprättstående kan man så mycket lättare spåra genom raden av bevarade varptyngder.

Jag gick igenom de första tolv NESAT-rapporterna (det har utkommit 13 rapporter från symposierna 1981-2017). NESAT = North European Symposium for Archaeological Textiles. Det är endast i rapporterna från de första symposierna man finner något som rör fynd som har med trampvävstolar att göra. Det finns i de första fem rapporterna och sedan ett i den åttonde. Tyvärr är det få bilder i de första årens rapporter. Och det är ju bilderna som jag behöver för att jämföra med de medeltida bilderna.

Vid det femte symposiet, 1993, gjorde Gertrud Grenander Nyberg en genomgång av de fynd som då hade publicerats.

Viktiga delar av trampvävstolen har hittats, från ca 1000 och från de följande seklerna 1000-tal till 1200-talet i Tyskland, Lettland, Norge, Polen, Ryssland och Sverige. Det är bommar, trampor, solv på solvkäppar, skedar, skyttlar och olika delar för att hänga upp skaften.

Det som oftast tas fram som bevis för den horisontella vävstolens existens är ett antal vävblock man funnit. Från Sigtuna finns en vävluna av benhorn med trissa av trä från vikingatid-tidig medeltid¹⁴ Andra fynd är från Hedeby, 900-talet, och från Bryggen i Bergen, 1300-talet.

Fynden från Lettland

Vid det fjärde NESAT-symposiet 1992 redogjorde Anna Zarina för fynd från Lettland, från Riga och Koknese. Artikeln är rikt illustrerad, så vi har fått mycket material härifrån för vårt arbete.¹⁵

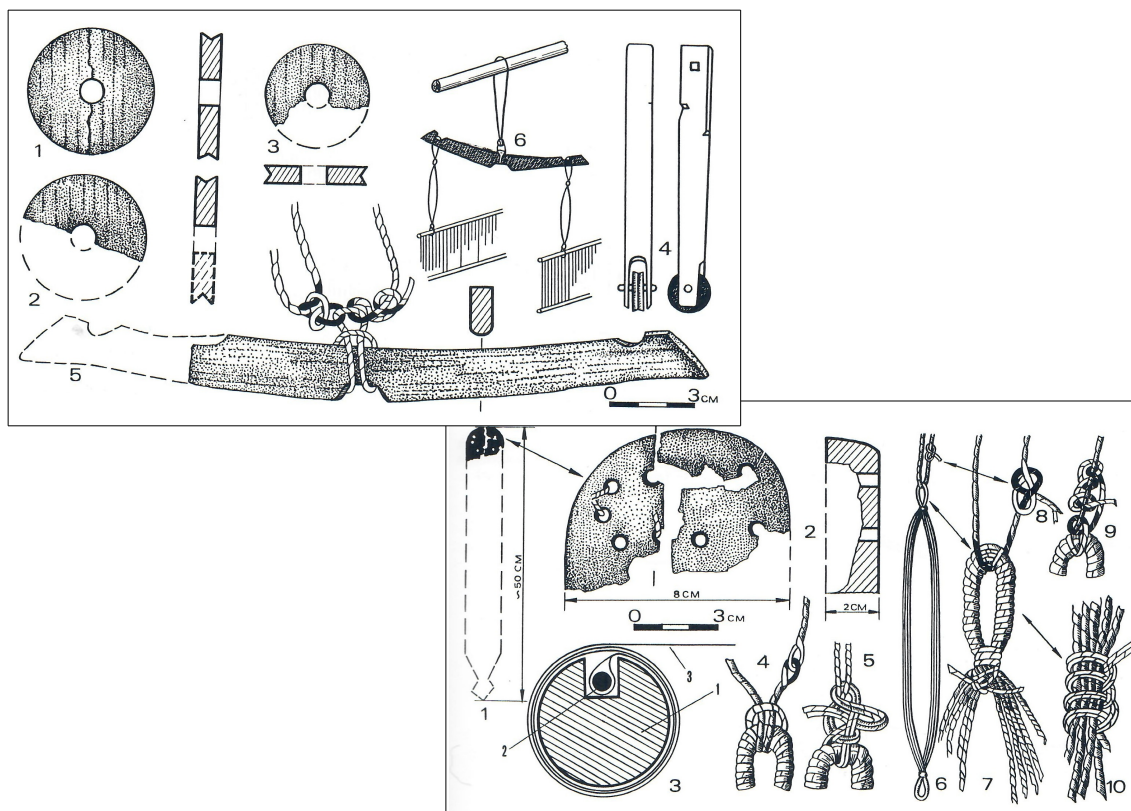
I Riga finns en hel vävstol, som daterats till 1210 +/- 50 år. Den låg på sin ursprungliga plats i en brandskadad vävverkstad. Den bakre delen av vävstolen, med varpbommen och de rörliga delarna, kunde man ta tillvara. Den främre delen med tygbommen gick inte att ta fram.

---

14. <http://mis.historiska.se/mis/sok/bild.asp?uid=310089>

15. Frühe Funde von Trittwebstülen in Lettland. Anna Zarina, NESAT Nr. 5. 1992 (Rapport från det 4.e)

Mitten av varpbommen var bevarad, den kan ha varit ca 1 m enligt förkolnade rester. Den har en diameter på 8 cm. Den har en ränna för kärpen som varpen är fästad på. På varpbommen finns 20-30 lager varp kvar. Varpen består av tunna, fina och jämna lintrådar, Z-spunna.

På de ovala solvkäpparna fanns det förkolnade rester av solv. Liknande solvkäppar finns t.ex. i Novgorod i full längd 65 och 75 cm i 1200-tals lager.

Det fanns också rester av vävskedar, tillverkade på samma sätt som de rörskedar som fortfarande finns kvar.

I fynden från den tidigare staden Koknese finns trissor bevarade i lager från 11- och 1200 tal och även hela block med trissor, dessutom rester av trampor och en skyttel.

Hur vi tänkt när vi byggde vävstolen

Av praktiska skäl är vävstolen liten, hon ska gå att ta med, och sidstyckena är anpassade till bilen. En del proportioner – bl a bredden och höjden som varp- och tygbom sitter på – har vi tagit från Glimåkras lilla Julia-vävstol, eftersom den passar bra för mig. Än så länge har Julia fått låna ut sin pall.

Vi har tittat på detaljer från etnologiskt material för att hitta lösningar som kan stämma med våra bilder. Boken Lanthemmens vävstolar är då en guldgruva!

När det gäller stativet kan man utgå från bilderna, främst då Naamas vävstol i Egerton Genesis. Inredningen är där så schematiskt ritad att vi fått konstruera den efter de arkeologiska fynden, mest från Lettland, och enligt gamla traditionella tekniker, framför allt när det gäller solven. Inredningen ska vara i enlighet med medeltida utseende och metoder. Till sist ska allt fungera. Mina mer än 40 års väverfarenhet är då ett nyttigt bagage.

Att bromsa bommarna

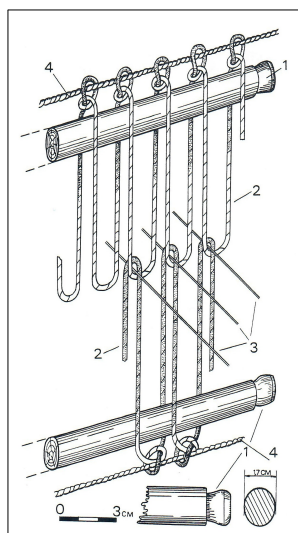
Varp- och tygbommen måste spärras på något sätt, så att varpen hålls i rätt spänning. Spärrhjul finns inte synligt på de tidigaste vävstolarna. Efter att ha konsulterat Lanthemmens vävstolar och tittat på bilder och en del äldre vävstolar valde vi följande lösning.

Tygbommen bromsas med en längre stång, från tygbommens huvud ner mot en knagg på brädan nedtill, som på Alexandervävstolens varpbom. Varpbommen bromsas med en tyngd och ett rep runt bommen. På bilden finns det två bromsar, jag har klarat mig med en.¹⁶

Utrustning till vävstolen

Fasta solv

Jag började med att knyta solven. Vävstolen är naturligtvis utrustad med fasta solv.

Fasta solv ser annorlunda ut mot de solv vi använder idag. De knyts runt en ryggråd. I de fasta solven trär man varptråden där de två öglorna från över- och underskaften möts.

16. Samma bromsning på en bild i Kjellberg, Ull och ylle. Bild 61, s. 387. En klädesfabrik på 1700-talet.

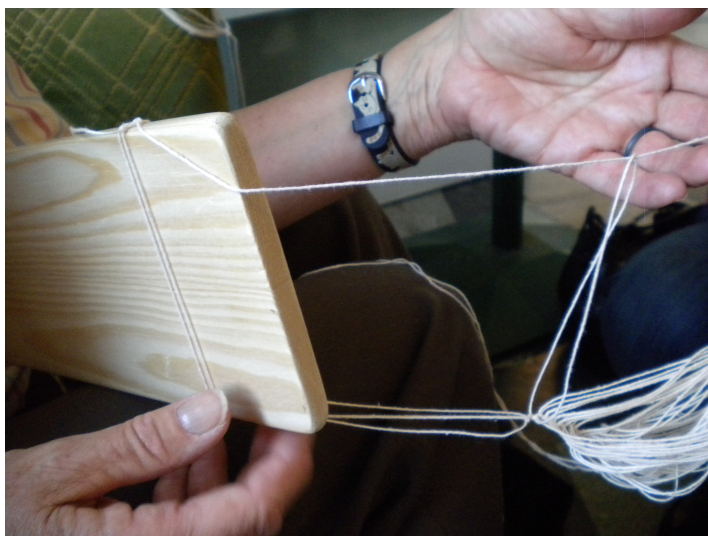
17. Frühe Funde von Trittwebstülen in Lettland. Anna Zarina, NESAT Nr. 5. 1992 (Rapport från det 4.e)

Eftersom solven inte har några knutar sliter de inte så mycket på varptrådarna, särskilt om man har täta varpar. Sådana här solv har använts långt fram i tiden här hemma och används fortfarande på en del håll.

Solven från Riga är 18-20 cm av Z-spunnet och S-tvinnat garn. Jag har knutit en solvgång med solv som är 18 cm.

Hur man knyter finns kvar i traditionen på sina håll. Lisbeth Blomberg lärde sig knyta fasta solv under en resa i Rumänien. Och visade mig. Marie Ekstedt Bjersing lärde mig sitt sätt att knyta fasta solv.

Lisbeth Blomberg knyter solv till vänster, och till höger knytning av solv i Rumänien. Bild Lisbeth Blomberg. Obs. den långa brädan!

Åsa knyter solv på en kortare bräda. Till höger de översta solvöglorna. Ovan de undre solvöglorna

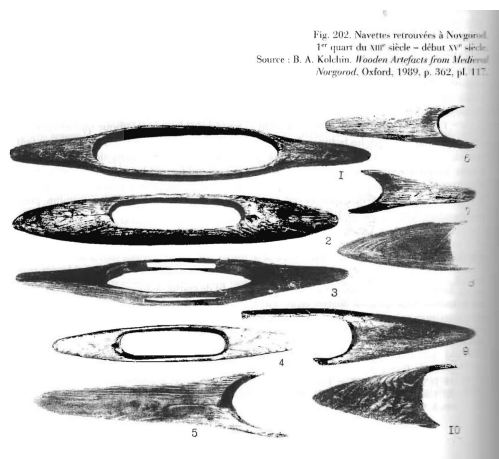
Rörsked

Vävstolen har en gles vävsked med 4 rör/cm. Den var svår att få tag på, för de flesta bevarade är mycket täta. Vi fick vår från När på Gotland, av Therese Pettersson. Skeden var för lång, så Martin fick korta den efter en instruktionsfilm av Marie Ekstedt Bjersing.¹⁸

18. <https://www.youtube.com/watch?v=z67ayuFYJYA>,
https://textilverkstad.se/risma/naama/naama_skedar.html

Skyttlar

Medeltida skyttlar är mycket lika de äldre skyttlar, som det finns många kvar av. Egentligen skulle jag lika gärna kunnat ha använt en sådan. Men Martin gjorde tidigt några skyttlar – och några fler har det blivit. Förebilden är bl.a. skyttlar från Novgorod. Bild från Dominique Cardon, *La Draperie au Moyen Âge*

Spollåda

Inslagsgarnet ska spolas så att det passar in i skytteln. Det står en liten spollåda på golvet under vävstolen från Schachzabelbuch. Liknande finns långt fram i tiden.

Min spollåda är tillverkad av Hallbroen, Lennart Olofsson.

Se en film

<http://www.textilverkstad.se/bilder/risma/naama/spolning.mp4>

Hållare för bötgarn

Vävstolen har fått en hållare för bötgarn. Kjellberg skriver i Ull och ylle:¹⁹ 1943: *Om någon kättingtråd brast under arbetet, skulle detta fel omedelbart botas. Till den ändan hade vardera vävaren framför sig en rulle med bötgarn, vilken hängde på den tvärstång, där de brukade ha lampan hängandes.*²⁰

Sådana rullar hänger även på de medeltida bilderna.²¹ Vår är utformad efter en idé från glASFönstret i Halle. Naama borde också få en lampa!

Limning av varpen

På bilden med Naama i Isabellas psalterium finns en liten kruka och på vävstolen hänger en borste. Något liknande finns också på andra bilder.

Jag tror att det är för klister för varpen. Att klistra sin varp ingick i förberedelserna för vävningen.

19. s. 389. avser 1700-talets klädesfabrik.

20. Bota – laga, reparera, lappa (SAOB)

21. <http://balat.kikirpa.be/photo.php?path=Z010040&objnr=28266&lang=en-GB>

Naama 1.0 och Naama 1.1

Foto: Peter Holbaum-Hansen

Foto: Sara Kånåhols

På Bornholms Middelaldercenter.

Vi satte upp Naamavävstolen första gången sommaren 2017 under våra veckor i stormannens kammare på Bornholms Middelaldercenter. Det var ett första test för att se vad som skulle behöva förbättras. En del visste vi redan, men hade inte hunnit bli riktigt färdiga. Här använde jag ett par mer moderna parblock. Alla snören är tvinnade av hampgarn och vaxade. Tramporna var först fästade baktill, det var inte riktigt meningen, men det har fördelen att jag nu med tramporna fästade framtill har kunnat jämföra skillnaden.

På Vävstolssymposiet.

I april 2017 fick Naama följa med till Svenska Vävakademins²² Vävstolssymposium på Julita. Hon hade nu fått nya varp- och tygbommar, med spår för att fälla in käpparna som håller varpen och tyget, så som det är på den lettiska vävstolen och på många äldre vävstolar.

Tramporna sitter framtill och är bredare. Vävningen fungerar bättre så. Hon har fått nya block efter de lettiska fynden och har fått en ny, lite smäckrare överliggare. Solvgången är än så länge enbart med två skaft.

Flera av deltagarna provade att väva. Hon var en trevlig bekantskap. Och vi fick med oss en del nyttiga synpunkter från symposiet

I Packhuset på Gotlands Museum.

Den tredje utflykten var till Gotlands Museum och under hela Medeltidsveckan 2018 höll vi till i det medeltida packhuset. Till den utflykten planerade vi en mera riktig väv. Varpen är entrådigt varpspunnet och inslaget är lösare spunnet. Garnet har jag fått spunnet på Ösel. Det är ett rutigt tyg, No 64, från Textiles and Clothing.

De första solven hade jag gjort för långa, ca 24 cm. Jag tänkte i moderna mått. Rörskedarna, både de medeltida man hittat och de som är från nyare tid, är lägre än de vi använder idag. Man ska väva med låga skäl i en sådan här vävstol. Det sliter också mindre på varpen. Nu fick vävstolen en ny solvgång med solv som är 18 cm. Och dessutom en hållare för bötgarn.

Vi var flera som vävde. Vi hade till att börja med en del bekymmer med trådar som gick av på ett särskilt ställe. Men till slut hade vi kommit på hur vävstolen ska hanteras. Och sista dagen fungerade allt.

---

22. <http://www.svenskavakademin.se>

På Middelaldercentret Nykøbing F.

Nästa utfärd var till Middelaldercentret, Nykøbing Falster²³ i augusti 2018. Vi fick placera vävstolen i skräddarens verkstad och jag satt där och vävde varje dag i en veckas tid. Nu flöt väven på fint, jag hade lärt mig hur vävstolen fungerade och jag vävde ner hela varpen.

Tyget är valkat ”för fot”, rullat och ångpressat.

Vävdagarna i Glimåkra.

Oktober 2018 var Naamas sista utflykt före vintervilan. Hon har fått en ny varp, det är samma garn och samma rutning, men i andra färger. Hon har fått nya, stadigare över- och underliggare till skeden.

Och nu var vi helt överens alla tre dagarna. Allt fungerade från första inslaget.

En reflektion

Det tar tid att lära känna en ny vävstol med annan utrustning än den invanda. Det krävs tid och övning!

Nästa steg är att knyta en solvgång på fyra skaft och väva kypert. Och jag ska läsa in mig på hur varpningen var reglerad och hur man räknade under medeltiden.

Mer om Naamas vävstol (på svenska) finns på <https://textilverkstad.se/risma/naama/>

---

23 www.middelaldercentret.dk